

PROJEKT »NAŠA PRAVLJICA« IN ZGODNJE OPISMENJEVANJE / Tjaša Rozman / Vrtec Tržič

V pripevku predstavljam zgodnje opismenjevanje in govorni razvoj v okviru projekta »Naša pravljica« z dejavnostmi, ki vključujejo pomembne elemente zgodnjega opismenjevanja in dosežke v predšolski pismenosti, ter poudarjam pomembnost zgodnje pismenosti. Projekt je bil izveden v Vrtcu Tržič, v oddelku 5 do 6 let starih otrok.

Uvod

Z novim šolskim letom je bilo v oddelku 5 do 6 let starih otrok sprejetih kar nekaj novih otrok. Strokovni delavki sva zaznali precejšnje razlike med otroki na področju govora, pri nekaterih otrocih (zaradi nespodbudnega domačega okolja, drugega kulturnega okolja ...) primanjkljaje na področju govora, hkrati pa sva pri večini otrok opazili veliko zanimanje za dejavnosti s področja opismenjevanja. Odločili sva se, da v novem šolskem letu poglobljeno delamo na govornem področju, kar sva zabeležili kot eno izmed prednostnih nalog v letnem delavnem načrtu oddelka. Strinjam se, da področje zgodnjega opismenjevanja oz. zgodnje ali porajajoče se pismenosti obsega veliko več kot spoznavanje in uporabo črk oz. simbolov. Gre za razvoj vidnih in slušnih procesov, velike in fine motorike, vidno gibalne usklajenosti za pridobivanje spoznanj, da je moč govorjeno zapisati in zapisano prebrati, izražati ideje, misli in čustva z uporabo simbolov in pisanjem (prim. Čas, Kovač, Justin 2005: 96).

Značilnosti porajajoče se pismenosti so:

- ▶ Začenja se v obdobju pred formalnim poučevanjem branja.
- ▶ Vključuje učenje o branju, pisanju in tisku pred formalnim šolanjem.
- ▶ Usvaja se preko neformalnih in vodenih dejavnosti doma in v vrtcu.
- ▶ Olajšuje usvajanje specifičnega bralnega znanja.
- ▶ Dosežki v predšolski pismenosti vplivajo na razvoj branja in pisanja (Potočnik 2012).

Vzgojitelji in starši imamo ključno vlogo oz. velik vpliv na oblikovanje predšolske pismenosti pri otrocih.

V nadaljevanju prispevka predstavljam enega od projektov, ki vključuje dejavnosti s pomembnimi elementi zgodnjega opismenjevanja in dosežke v predšolski pismenosti, ki vplivajo na razvoj branja in pisanja.

Z otroki smo na začetku šolskega leta prebirali različno literaturo, otroci so pokazali interes za poslušanje in branje pravljic ter

drugih literarnih zvrsti. Pri zbiranju idej za nov projekt so otroci izrazili željo, da bi naredili predstavo, in odločili smo se, da ustvarimo našo pravljico. Cilji otrok so bili:

- ▶ obiskati knjižnico,
- ▶ izmisliti si pravljico,
- ▶ izdelati knjigo,
- ▶ pravljico igrati v senčnem gledališču z že izdelanimi senčnimi lutkami,
- ▶ pripraviti predstavo za starše in otroke iz vrtca.

Cilje otrok smo zabeležili na plakat in jih opremili s simboli.

Strokovni delavki pa sva si s področja jezika zastavili naslednje cilje:

- ▶ Otrok v vsakdanji komunikaciji poslušaja jezik in je vključen v komunikacijske procese z otroki in odraslimi (neverbalna in verbalna komunikacija, kultura komunikacije, stili komunikacije, vljudnost).
- ▶ Ob poslušanju in pripovedovanju pravljic otrok razvija zmožnost domišljajske rabe jezika, spoznava moralno-etične dimenzije, s književno osebo se identificira ter doživlja knjižno dogajanje.
- ▶ Otrok razvija jezik na vseh jezikovnih ravneh (od glasoslovne in oblikoslovne do skladenjske in pomenoslovne).
- ▶ Otrok razvija predbralne in predpisalne sposobnosti in spretnosti.
- ▶ Otrok ob knjigi doživlja ugodje, veselje, zabavo, povezuje estetsko in fizično ugodje ter pridobiva pozitiven odnos do literature.
- ▶ Otrok se uči samostojno pripovedovati in se ustvarjalno izraža v jeziku.

Projekt Naša pravljica

Projekt Naša pravljica je trajal tri tedne, vključeval je več delnih nalog.

Obiskali smo knjižnico, kjer je knjižničar otrokom predstavil njeno funkcijo, vlogo, pravila in način izposoje ter jim prebral pravljico *O debeli repi*, oni pa so potem prosto gledali knjige in se pogovarjali o svojih spoznanjih. Knjižnico smo obiskovali tudi po zaključku projekta, celo šolsko leto na štirinajst dni, in vsak petek imeli knjižni dan ter se posvečali

vedno novim knjigam. Tako je potekalo redno branje, ki je eden od temeljev uspešnega opismenjevanja. Z obiskom knjižnice sva strokovni delavki otrokom omogočili stik s knjigo v kulturnem okolju in razvijali spoštljiv odnos ter ljubezen do knjig.

Uredili in obogatili smo knjižni kotiček z različno literaturo in z izpostavljenostjo knjigam oblikovali spodbudno učno okolje za razvoj pismenosti. Otroci so radi zahajali v ta kotiček. Posnemali so branje knjig ob gledanju ilustracij, obnavljali vsebine in se pogovarjali o tem. Kotiček je ostal naša stalnica v igralnici in ohranjal svojo funkcijo z menjavo literature. Igralnico smo uredili tako, da je bila stimulatивно opismenjevalno okolje: polna pisnega gradiva, opremljena z različnimi igrami s črkami ...

Prebirali smo knjige različnih literarnih zvrsti. Strokovni delavki sva otrokom predstavljali knjigo kot celoto besedila in ilustracij, z avtorjem in ilustratorjem. Otroke je vedno bolj zanimalo, kdo je ilustrator, kdo je avtor knjige, pozorni so bili na to, kakšno je besedilo pod ilustracijami ... Vedno bolj so spoznavali koncept tiska (kaj je zgoraj, spodaj, slika, besedilo ...) in koncept knjige (naslovnica, velikost, način vezave ...), kar sta tudi pomembni značilnosti opismenjevanja. Tudi S. E. Mol in A. G. Bus (2011) pišeta o tem, da knjige ustvarjajo pomemben kontekst za učenje branja: otroci se pri skupnem branju naučijo več novih besed kot pri drugih jezikovnih interakcijah, npr. pri obrokih ali med igro, spodbujajo bralno razumevanje in že v obdobju zgodnjega otroštva omogočajo razvoj bralnih tehnik (Marjanovič Umek 2012).

Po prebranjem besedilu sva dali strokovni delavki otrokom vedno nekaj časa, potem pa sva jih spodbudili k pogovoru o prebranem oz. slišnem, jim zastavljali odprta in zaprta vprašanja, jih spodbujali k opisovanju, utemeljevanju ... Otrokom sva dali vedno priložnost tako za govorjenje kot za poslušanje, kajti to sta pomembni dejavnosti v procesu

opismenjevanja, saj omogočata spoznavanje različnih skladenjskih vzorcev, socialnih in funkcijskih zvrsti jezika (Potočnik 2012). Otroci so postajali bolj vešč v govornem izražanju in v poslušanju.

Potem smo se lotili zbiranja idej o naslovu, osebah in o vsebini naše pravljice. Pogovarjali smo se tudi o do takrat prebranih pravljicah. Dogovorili smo se, katere že izdelane lutke oziroma osebe bodo nastopale v pravljici. Otroci so predlagali nekaj naslovov, izglasovan pa je bil najbolj všečen predlog ene izmed deklic: »Pravljica o prijateljstvu«. Tako je nastala *Pravljica o prijateljstvu*, ki govori

o črni hobotnici in morskemu psu, ki sta postala najboljša prijatelja. Skozi zgodbo spoznavata različne prijatelje (letečo ribo, modrega soma, rožico, tigre ...) v morju in na kopnem. O moči prijateljstva so prepričali celo strašnega zmaja, ki se je naveličal strašenja in je pogrešal prijatelje.

Otroci so se tako urili v poslušanju drugih, izražanju predlogov, sodelovanju pri izbiri naslova, oseb ... Izmišljevanje pravljice je potekalo postopoma, najprej v malo večji skupini, nato v manjši. Otroci so spremljali sprotno beleženje vseh njihovih idej za pravljico in se vedno bolj zavedali moči pisanja. Domišljija je delovala tako pri zapletu kot

razpletu pravljice. Otroci so sledili rdeči niti oz. zgradbi zgodbe (začetek, vrhunec, konec). Izkušnje z različnimi besedili so vplivale na njihovo domišljijo, na opisovanje časovnih in vzročnih povezav, motivov in čustev junakov ter odnosov med njimi. Otroci so torej razvijali možnost domišljajske rabe jezika in dojemali sebe kot pisca. Poudarili so tudi moralno-etično dimenzijo pravljice: prijateljstvo.

V. Muter in sodelavci (2004) navajajo, da je kot napovednik otrokove zgodnje pismenosti in šolske pismenosti potrebno posebej poudariti tudi otrokovo zgodnje zanimanje za tisk (Marjanovič Umek 2012), zato smo nadaljevali takole.

Otrokom sem našo sestavljeno pravljico doživeto prebrala. Vsem otrokom je bila zelo všeč, že takrat so bili kar ponosni na svoj izdelek. Izvedli smo vadbeno uro na temo naše pravljice, kar pomeni, da so otroci tudi preko gibanja obnavljali vsebino pravljice.

Izrazili so željo, da bi vsak izdelal svojo knjigo. Vsebino pravljice sem prepisala in natisnila. Nad besedilom, nad vsemi pomembnimi mejniki v vsebini, sem pripravila okvirčke, namenjene ilustracijam. Vsak otrok je s pomočjo branja besedila pod okvir narisal v omejeni prostor tisto, kar je slišal. Sledil je branju besedila na individualni ravni in se zelo potrudil z doživetimi ilustracijami. Knjigo smo na koncu skupaj zvezali. Izdelki so bili čudoviti in otroci so bili ponosni nanje. Seveda so bile to prave knjige z naslovnico, avtorjem, založbo, ilustracijami in vezavo. Otroci so dobili konkretne izkušnje s konceptom tiska in s konceptom knjige.

Na podlagi naše pravljice smo potem ustvarili še lutkovno predstavo s senčnimi lutkami z uporabo grafoskopa. Otroci so z alkoholnimi flomastrami na prosojnice narisali dogajalni prostor pravljice. Vloge smo razdelili na: ustvarjalce ozadja, igralce, napovedovalca, skrbnika za osvetlitev ... Otroci so si sami izbrali vloge, se preizkusili v njih in jih tudi vedno drugače, unikatno odigrali. Lutkovno predstavo smo izvedli v dveh delih, v dveh skupinah: nastopajoči in gledalci. Lutkovna predstava je bila za otroke igra, zelo so se vživeli v svoje vloge, v vsebino pravljice, v čas in prostor dogajanja, uživali so v animaciji lutk, pridobivali izkušnje z lutko in se zabavali v spoznavanju možnosti, ki jim jih le-ta ponuja. Otroci so v predstavi poslušali in se urili v samostojnem pripovedovanju. Vsaka ponovitev igre je bila unikatna. Predstavo so doživljali kot kulturni dogodek.

Naš uspešni projekt smo predstavili s predstavo za prijatelje iz vrtca in za starše. Naredili smo lepa vabila. Otroci so pri sodelovanju sestavljanja besedila vabila spoznavali vsebino le-tega. Izdelali smo tudi prijateljske vstopnice z mislimi otrok o prijateljstvu. Staršem smo predstavili še Ples prijateljstva, zaplesali z njimi in jim dali nalogo, da so nam še oni zaigrali našo pravljico s senčnimi lutkami. Starši so se odlično odrezali, saj smo se vsi nasmejali. Na koncu smo jih povabili na razstavo naših knjig in na pogostitev.

Potek projekta, dejavnosti in naloge, smo beležili na plakat s črkami in simbolnimi slikami. Dejavnosti smo dokumentirali s posnetki in z beleženjem izjav.

S spremljanjem beleženja izjav so se otroci vedno bolj zavedali, da je njihove misli in ideje moč zapisati z besedo, to se jim je zdelo vedno bolj privlačno in izražali so želje po opismenjevalnih dejavnostih, kot so: prepisovanje črk, sestavljanje besed, iskanje besed na isto črko, pisanje ...

V času poteka projekta je ena od založb vabila k sodelovanju na literarni natečaj: »Z domišljijo na potep«. Našo pravljico smo poslali na založbo, ki je pravljico izbrala in jo natisnila v knjižni obliki.

Zaključek

Strokovni delavki sva pri analizi projekta ugotovili:

- ▶ Načrtovane cilje in dejavnosti smo realizirali ter izvedli še mnogo nenačrtovanih dejavnosti.
- ▶ Dejavnosti so bile primerne razvojnim značilnostim otrok ter otrokom zanimive, saj so bile resnično načrtovane na podlagi želja in interesov otrok.
- ▶ Vodilno področje je bil jezik, vendar so dejavnosti zajele tudi vsa druga področja

kurikuluma: gibanje, umetnost, družba, narava, matematika.

- ▶ Projekt je vseboval pomembne elemente zgodnje pismenosti in pri vseh otrocih je bil viden napredek v procesu zgodnjega opismenjevanja ter hkrati v razvoju govora. Napredki so bili pri različnih otrocih različni.
- ▶ Otroci so knjižnico začeli dojemati kot eno izmed kulturnih ustanov, do knjig so razvili še večjo ljubezen, zanimanje in spoštljivejši odnos, pogosteje so navidezno brali, razumeli so koncept tiska in koncept knjige ter se zanimali za avtorje in ilustratorje besedil.
- ▶ Otroci so se vedno bolj zavedali moči zapisovanja misli, idej ... in tako kazali še večji interes za opismenjevalne dejavnosti. Vsi otroci so znali napisati svoje lastno ime.
- ▶ Otroci so še bolj napredovali v poslušanju.
- ▶ Otroci so bili spretnejši v komuniciranju.
- ▶ Otroci so napredovali v samostojnem pripovedovanju, uporabi pridevnikov, zaimkov; skratka, ustvarjalnejši so bili v izražanju in v domišljijki rabi jezika.
- ▶ Otroci so sestavili čudovito pravljico s poudarkom na moralno-etični dimenziji: prijateljstvo.
- ▶ Pravljico so otroci podoživljali z mnogoterimi »jeziki« otrok: z dramatizacijo, gibanjem in risanjem.

Projekt smo analizirali tudi skupaj z otroki s pomočjo plakata, fotografij in pogovora. Otroci so povedali, da so knjige vzljubili in veselili so se obiskovanja knjižnice. Najbolj všeč jim je bila naša *Pravljica o prijateljstvu* in v ponos knjiga vsakega izmed njih. Uživali so v izvedbi naše pravljice v senčnem gledališču in v predstavi za starše ter prijatelje.

Na opismenjevanju in razvoju govora sva strokovni delavki delali celo šolsko leto. Ta

projekt je bil eden od kamenčkov v mozaiku razvoja zgodnjega opismenjevanja.

Menim, da vsi dosežki, tudi ti omenjeni, v predšolski pismenosti vplivajo na razvoj branja in pisanja v šolski pismenosti. Zavedati se moramo, da imamo v procesu zgodnjega opismenjevanja veliko vlogo vzgojitelji in starši.

Sadove uspešnega projekta smo želi tudi v preteklem šolskem letu 2012/13, ko so otroci postali že šolarji, in sicer tako, da je ena od založb izdala našo pravljico in nam poslala knjige. Vse otroke oziroma avtorje pravljice sem letos povabila na predstavitev knjige. Bili so navdušeni nad pravljico in nad knjigo. Spomnili so se vsebine, kateri stavek oziroma kaj si je kdo izmislil, kdo je igral določeno vlogo v predstavi z vsebino naše pravljice ... Vsak otrok je dobil knjigo, navdušeni so bili nad velikimi tiskanimi črkami, saj jih sedaj že dobro poznajo in lahko samostojno berejo pravljico. Bili so ponosni na knjigo in na to, da so zabeleženi kot avtorji knjige. Všeč so jim bile tudi ilustracije Beti Lonček. Srečanje je bilo zelo prijetno, spominjali smo se skupnih doživetij.

Knjige so na voljo v knjižnicah enot Vrtca Tržič, tako da tudi drugi otroci vrtca lahko slišijo našo pravljico in razvijajo domišljijki svet. Domišljijka pa je tista čarobna točka, v kateri se konča konec in se prične neskončnost ... (M. Modic).

Literatura

- Čas, M., Kovač, R., Justin, R. (2005). Zgodnje opismenjevanje v vrtcu. *Sodobna pedagogika*, 56, posebna izd., 96–105.
- Marjanovič Umek, L. (2012). *Zbornik bralna pismenost*. Gradivo študijskih skupin, PDF oblika.
- Potočnik, N. (2012). *Porajajoča se pismenost*. PV1, gradivo študijskih skupin, PDF oblika.
- Potočnik, N. (2012). *Branje v vrtcu*. Gradivo študijskih skupin, PDF oblika.
- D. Bahovec (E.) (ur.) et. al. (2007). *Kurikulum za vrtce: predšolska vzgoja v vrtcih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Skupina Sončki iz Vrtca Tržič in mentorici Rozman, T. in Zaplotnik, D. (2012). *Pravljica o prijateljstvu*. Bevke: Smar-team.